

נתן ילין-מור ער היטב, כנראה, להבחנה זאת, ואם אינו ער לה הריהי מודגשת על-כרחו בספר, המבפר לעסוק באנשים ובעל-לילות יותר מאשר ברעיונות. חולשתו של הספר כמסמך היסטורי כפולה אפוא: עיי-סוקו באנשים ובעלילות אינו בגדר כרוניקה שלמה של פעולות לח"י אלא עיסוק במדגים ובמסמל. עיסוקו באידיאולוגיה של לח"י, מקורותיה והתפתחותה אינו מחדש הרבה. אף שאין המחבר נזקק לאמות-מידה אידיאיות, שהן נחלתו היום, כדי לשפוט באמצעותן את אמונותיו ועמיתיו-לאמונה בעבר, הרי התיאור האידיאולוגי פגום ורופס למדי. היסטוריון הבקי בחומר המקורות יסתייע אך מעט, חושש אני לומר, בספרו של ילין-מור. הקורא שאינו בקי בחומר מקבל תמונה בלתי-שלמה, אף כי לא אפולוגטית ולא פולמוסית, של תולדות לח"י. בעיקרו של דבר מבקש ילין-מור לשכנע את הקורא כי לוחם-לח"י היה לוחם לעצמאות ישראל, מי שלחם בתנאים הקשים מכל למען מטרה שלא היתה מקובלת על הכלל, באמצעים שגונו על-ידי הכלל; זהו אפוא סיפורו של לוחם הלח"י ולא של הארגון הצבאי בישראל שהיה לארגון לוחמי-חרות-ישראל. עדיין יש צורך בכיורגפיה של אברהם שטרן ובהיסטוריה של לח"י כתנועת-מחתרת.

ב. פ.

מותו של יוסף כצנלסון

שתי המונוגרפיות—מותו של יוסף כצנלסון ו'לאחר האהבה ולאחר השנאה'—הן הכרך הרביעי של כתבי אב"א אחימאיר שמוציאים משפחתו וידידיו. המונוגרפיה הראשונה עוסקת בדמותו של יוסף כצנלסון, מפעילי הצה"ר ובית"ר בשנות ה-30, מן הדמויות הבולטות באגף המקסימאליסטי בתנועה ה-

ראוי, כמדומה, להפריד יפה בין השניים. יחס ההוקרה ללח"י, המשתרש-והולך—וב-צדק!—אל יוליכנו גם לאידיאליזציה. דוג-מות לאידיאליזציה זו ניתנו, למשל, בכמה רשימות שהתפרסמו בעקבות ספרו של ילין-מור, וכוונתי לתגובתו הפאתטית של יורם קניוק ב"דבר השבוע" ולרשימתה, השקולה יותר, של מרים גטר ב"ידיעות אחרונות". אידיאליזציה יכולה להיות פרי חיבה בלתי-מאוזנת לנון-קונפורמיזם ולכל שריח "אנטי-מימסד" נודף ממנו; יש וגם תהיה פרי של מצוקה אישית-קולקטיבית, שהרי אנשי לח"י ידעו להקריב הרבה במלחמה על אמונתם. יכולה היא לבוא גם מתוך הערכת העובדה שבמחתרת לח"י, הקטנה והעמוקה במחתרות של ארץ-ישראל, שמנתה רק כמה מאות איש, לוחמים ונלווים כאחד, היה ממד האחריות האישית גדול בהרבה מאשר בשאר ארגוני מחתרת ומאבק גדולים יותר. כוונתי כאן בעיקר לצורך בהבחנה ברורה בין הצמרת האידיאולוגית ואנשי-השורה. דומה כי לא תהיה זו טעות לומר כי הדבר שעיצב את עולמם של אנשי-השורה בלח"י והמריצם לפעולה לא היה פילפולי אידיאו-לוגיה או נפתולי דיפלומטיה ואוריינטציה, ויש רגליים לשער שרוב אנשי-השורה לא היו ערים לכל אלה; מסתבר גם שרק מעטים מאד ידעו על לבטי המחשבה הדיפלומטית של אברהם שטרן (יאיר) תחילה ושל נתן פרידמן-ילין (הוא ילין-מור). את אנשי-השורה הדריכה, ככל הנראה, תפיסה פשוטה המעוגנת בעיקר ביסוד אחד: עצמאות עב-רית תבוא כתוצאה ממאבק מחתרתי אלים נגד שלטון-המנדט הבריטי, הוא השלטון הזר. נקודה. מעצם אפיה של המחתרת, קבוצה העורגת אל מעש לוחם, נעשתה האידיאו-לוגיה, במובן המלא של המלה, מיותרת. לשם המעש נדרשה השקפת-עולם שלמה, קנאית ונחרצת. לכן כאשר ההיסטוריון עוסק בדיפלומטיה של הלח"י, בגילגוליו האידי-אולוגיים, בתחילתה של "הסטייה שמאלה" בסוף שנות ה-40, חייב הוא בפרופורציות הנכונות: עניינו שם הוא בקבוצת-הצמרת הקטנה ולא באנשי-השורה הלוחמים.

* אב"א אחימאיר: מותו של יוסף כצנלסון / לאחר האהבה ולאחר השנאה (ברל כצנלסון); הוועד להוצאת כתבי אחימאיר, תל-אביב, 1974; 241 עמ'.

משפחה אחת, שופכות אור על אישיותו של אחימאיר; פה-ושם הן מעלות נקודות למח- שבה ביחס לאישיות של ידידו, יוסף, וכן זו של ידיד שהיה לאויב ושנא-נפש, ברל כצנלסון, האיש שייצג בעיני אחימאיר את כל המומים שבתנועת-העבודה הסוציאליסטית, ועל הכל במפלגת-פועלי-ארץ-ישראל. כאן היתה נקודת-ההסכמה בין יוסף כצנלסון ואחימאיר: השלילה הטוטאלית של הסוציאליזם ושל הסוציאליסטים הציוניים— על דרכם הפוליטית, השקפת-עולמם, אורח-חיהם ומערכי-נפשם. מול סוציאליזם ציוני הנושא "מנטאליות בולשביקית", אם גם "צמחונית" למדי, ואשר באגפיו לפחות קינה רוח מיליטנטית עזה, העמידו אחימאיר ויוסף כצנלסון את המיליטנטיות התוקפנית של הרביזיוניזם. מלחמתם היתה קודם-כל מלחמה במפא"י, והם ביקשו להטות את מאבק הצה"ר ובית"ר למאבק במפא"י בארץ-ישראל. מבחינה זו היו "פלשתינצנטרים" חריפים: לכבוש את ההסתדרות הציונית אפשר רק בדרך ארץ-ישראל, וכדי לכבוש את ארץ-ישראל יש לקעקע את בסיסי-הכוח של מפא"י ואת האהדה הרחבה שהקונסט-רוקטיביזם הסוציאליסטי זוכה לה בתנועה הציונית. לכן היתה ההתמודדות קשה כל-כך, ולמען האמת אף התנהלה באמצעים בלתי-שווים: קבוצה קטנה ובלתי-מאורגנת מול מפלגה מדינית צנטראליסטית, מאורגנת יפה. אחימאיר וכצנלסון פיתחו דימוני-לוגיה אנטי-הסתדרותית חריפה, אך באותה מידה גם סיפקו למפא"י את ה"סטרא אחרא" שלה, דחליל לנפנף בו במאבקים מפלגתיים שונים.

עורכי כתביו של אחימאיר ייטיבו לעשות אם לא יירתעו מן האמת ההיסטורית, שהרי הזהירות בה הם בוחרים מפתביו של אחימאיר עשויה לעורר הסתייגות ואי-אמון, בסופו של חשבון. יש לכלול בפתבים את כל מאמריו, החל מה"תורן" וכלה ב"דבר", ב"קונטרס" וכן גם ב"דואר היום". מבואו של יוסף נדבה מופיע בפתח הכרך השלישי, "ברית הבריונים", אך למרבה-הצער אין זה מבוא שלם וכתום ארבעה כרכים עדיין אין

רביזיוניסטית, שנאלץ לעקור לפולין, תוך פיתוח לגיטימציה אידיאולוגית מעניינת לפעילות פוליטית ציונית בגולה, ולעמוד שם בראש העליה ה"בלתי-ליגאלית" של תנועתו.

ייאמר מיד כי המונוגרפיה שכתב אחימאיר על ידיד-נפשו כצנלסון היא מסמך אישי יותר מאשר עדות היסטורית. כהרבה מפכתביו של אחימאיר, היא כתובה בלהט ובהרבה אמוציה אך בלא הרבה עובדות. דומה כי מי שמחפש תשובה לשאלה מי היה אותו יוסף כצנלסון, "הנסיך השחור", ומה עשה, לא ימצא את התשובה במונוגרפיה שכתב לזכרו ידידו אחימאיר, שהגותו השפיעה בלי ספק על מהלך-חיייו של כצנלסון.

לפנינו שני טיפוסים ארצישראליים מיוחדים במינם, השייכים למה-שקרוי "הימין" הארץ-ישראלי, שבתנועתו של ז'בוטינסקי מצאו זירה לפעולה פוליטית, בלי הכשרון הפוליטי הדרוש לכך, ולמעשה הם חותרים תחת אש-יותיה של התנועה הז'בוטינסקאית ומבקשים לפוצצה מבפנים. הם מערעים על עיקרי-היסוד של התנועה—הליגאליזם, האוריני-טציה הבריטית, הארגון המפלגתי, העקרון הדמוקרטי, האסטרטגיה הדיפלומטית—והם מוצאים חסידים וקנאים בתוך חוגי בית"ר ובקרב האצ"ל.

אין להבין את ההתפתחות האידיאולוגית ואת השתלשלות המאורעות בתוך התנועה הרביזיוניסטית בלי להכיר היטב את משנתו ואת פעילותו של אחימאיר. פאראדוקסלית אפשר לומר כי מה שלא עשה השפיע יותר ממה שעשה. לולא הפרשה מסעירת-היצרים של רצח ארלוזורוב, "המשפט הידוע", ספיחיו ותוצאותיו, ודאי היתה הפובליציסטיקה של אחימאיר נשאת נחלתו של קומץ חסידים ולא היתה קונה לה אחיזה אינטנסיבית כל-כך—יחד עם שירת אורי צבי גרינברג, ידיד ויריב—בקרב "הנוער הלאומי". (עוד ראוי להעיר כי פרשת היחסים בין "השלישייה" אחימאיר, י. ה. ייבין ואצ"ג לא זכתה עדיין למונוגרפיה בקרתית).

אם כן, המונוגרפיות על יוסף כצנלסון ועל ברל כצנלסון, בני עיר אחת אך לא בני

הקובץ אינה עולה בקנה אחד עם חלקו השני, המסורבל, המשתדל להיות חכמני כאילו אין פירושה של מודרניות אלא קי-צוצי מלים, הברות ושורות, תליית שורות באוויר וחצאי-דימויים.

יש אולי גם נסיון "להיות צבר" בכל מחיר. והמחיר יקר: "כשרועמים התותחים, שות-קים הדגים / בחיי שהם פסיכיים / מאז מלחמת דין והנצחון וכו' מאז הפכנו / להיות המלכים" (ע' 55). ובמקום אחר: "חייל עם יונה בקסדה אומר, 'בימי מלחמה הזין שלי עומד' / להוכיח את הברית בין ויגוס למרס" (ע' 78).

אולי הדבר המקסים ביותר בשירי שימל הוא התערובת של מנהטן עם ברנר ופיכמן-של-מליצה ולשון עילגת (בכוונה?) של חולין ("עצוב הבשר, ככה זה") וקודש ("חפצי לשיר ברננות"), כולם צמודים זה לזה. גותר לנו רק לקוות שעם שיידפסו שאר שיריו של שימל תהיה הסינתזה שתניצר בין מנ-הטן לברנר בעלת-משמעות, או לפחות בגדר ההשגה.

צ. ג.

צהריים

יסודם של הדברים, של החפצים, של הטבע, הוא ברות. זו, שאין להשיגה, רק משור-רים מרמוזים עליה, דולים אותה ממעמקים, נוגעים-לא-נוגעים בה באליגוריות שדמיונם מצווה עליהם להעלות על הכתב. הדבר, התופעה, הם רמז מוחשי, חושי, של הרוח למי שפתוח לקלוט, באופן על-חושי ולא-אמצעי, את בשורתה:

דבר, רק נרמז ומיד שב / לדממה. (ע' 25)
שאיפה עצמאית יש לו ל"דבר" או ל"חפץ"
להיות "רוח", להתלכד ב"רוח", ולבטל את
ארעיותו, זמניותו ביחס ל"רוח":
...צנצנת קטנה / ... / קטנה, כמעט לא
נראית, רוצה להיעלם בין / כפות הידיים...
(שם)

לנו ביוגרפיה מוסמכת של אב"א אחימאיר, שלא לדבר על ביבליוגרפיה טובה לפזורי כתביו.

ש. י.

שירי מלון ציון

אילו נתפסנו לרישעות או ציניות, אולי היינו מגדירים את שירי הרולד שימל כ-חקינות מאוחרת לאי. אי. קאמינגס קדום, מתובלת בגלות, חלוציות, סממני-אקדמיה של שנות ה-60, סקס וביטוי "צברי" יומרני, ומעשה-אונן בלשון העברית. אלא שאנחנו יופי אנו מבקשים בשירה, בתכלית התמי-מות, ועל כן נתיחס לשירה שב"שירי מלון ציון", אף שלא אחת נאלצנו לחרוק שן ולהתמרמר על תערובת מוורה של חמרים שנפלו לקנקן אחד וזה האחרון טולטל עד כי נתערבו החמרים ללא תקוה.

שיר יפה קצרצר ויפה כמו "צהל" (במלואו):
"הציפרים מאמינות בקו הרקיע ששברנו / עם הקמת המאהל / ונחות" — שיר מיכתמי, אמנם, אולי בסגנון הייקי, ואולי מיכתמי מדי. ובכל-זאת טוב הוא בעינינו מ"שירים של ורדה" (עמ' 78—55), שיש בהם עושר רב של אירועים, תמונות, מאזווריות של ביטויים, אלא שאין בהם שליטה של המשורר ("ליהודי השימלי, מיטב השלום והברכה / הפסל הנהדר עומד לפני גמר והוא בעצם שייך לאביגיל / מחר יצא תורש צעיר לפר עם מכתב קטן / לש"ב המקומי, והקוקיה קוראת וקוראת בלי הרף / קו-קו, קו-קו, קו-קו... ציפור טובה בעולם הגדול!" — ע' 65).

ראשיתו של הקובץ — שירי "חמשת הכרכים" ו"נופים עם כיפה" ושער "גולה גולה" — יש בה תום כמעט בסיסי: "פרח / ורוד / כולו / נייר / אלוהים / עשה / אותך / זמני / כשד / ואני / עושה / אותך / עם / דבק פלסטי / וצבע אקרילי / עד- / עולם" (ע' 28). אולם ראשיתו זו של

* דן צלקה: צהריים (פואמה); הוצאת ספרי סימן קריאה, תל-אביב, 1974; עמ' 27.

* הרולד שימל: שירי מלון ציון; הקיבוץ המאוחד, 1974; עמ' 80.